

PROBLEME NOI IN AȘEZAREA DE LA LAPOȘ

În ultimele campanii de săpături de la Lapoș¹ s-au ivit probleme noi, care privesc trecerea de la paleoliticul final la formele cele mai primitive ale neoliticului.

Prin săpăturile din 1959 și 1960 s-a stabilit prezența unui foarte bogat strat de cultură împărțit în două nivele². Săpăturile din anii 1962—1963 au scos la lumină dovezile unui strat de cultură mai vechi și urme aparținând unei locuiri tardenoasiene. Este vorba, așadar, de o locuire de lungă durată ale cărei urme apar pe o adâncime de circa 0,85 m, cu o întrerupere concretizată printr-un steril de circa 0,15 m. Locuirea îndelungată își găsește explicația în condițiile optime biogeografice pe care le ofereau aceste locuri (poziția dominantă a așezării, izvoare cu apă dulce chiar în cuprinsul așezării, depozite de sare etc.) și mai ales în depozitele inepuizabile de materie primă (silex, gresie, cuarțit etc.).

Piese descoperite fac dovada folosirii într-o oarecare măsură a pietrelor de rîu cu structuri variate, culese de pe văile celor două piraie vecine. Dar materia primă de bază a constituit-o un silex local vinețiu-albicios sau cafeniu-albicios cu o structură criptocristalină, în a cărui constituție predomină cuarțul și opalul³. Roca este dură, cu spărtură colțuroasă și concoidală și are linii de desprindere cu totul anarhice. Aceste caracteristici au influențat în cel mai înalt grad tehnica prelucrării și formele uneltelor la Lapoș. A fost foarte greu pentru cioplitorii de cremene de la Lapoș de a obține o unealtă mai mult sau mai puțin tipică. Numărul rămășițelor de prelucrare ating o proporție de aproape 80%. Chiar și multe dintre uneltele tipice sînt lucrate grosolan, lăsînd să se înțeleagă că au fost lucrate repede, pentru necesități de moment. Drept consecință,

¹ Aduc mulțumiri și pe această cale profesorului meu C. S. Nicolăescu-Ploșor, care a făcut primele cercetări la Lapoș, sesizînd din capul locului importanța acestei așezări.

² Fl. Mogoșanu, *Șantierul de la Lapoș*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 145—161; Fl. Mogoșanu și M. Bitiri, *Asupra prezenței campignianului în România*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 215—226.

³ Analizele petrografice au fost executate de Întreprinderea de prospecțiuni și mineralogie a Comitetului geologic.

forma uneltei a rămas mult în urma funcțiunii ei. Această caracteristică reprezintă elementul esențial al tehnicii prelucrării silexului din cele două straturi de cultură de la Lapoș. Unele piese obținute dintr-un silex de bună calitate și cu o execuție tehnică avansată dovedesc, fără îndoială, aportul unor influențe sau populații străine.

Primul strat de cultură a fost descoperit cu prilejul săpăturilor din anul 1963, la o adâncime cuprinsă între 0,85 și 0,65 m, în partea superioară a depunerilor roșcate și la baza celor superioare brun-roșcate. Este vorba de un mic atelier, ale cărui urme sînt răspîndite pe o suprafață restrînsă, de pe care s-au recoltat circa 250 de piese. Ca și în straturile superioare, numărul cel mai mare de piese îl formează așchiile cu forme neregulate și bucățile groase de silex cioplite la întîmplare. Numai 15 piese au forma unor unelte, dintre care patru reprezintă un aport străin atît în ceea ce privește tehnica, cît și materia primă (fig. 1/1—4).

Uneltele din silex local au fost executate în tehnica caracteristică aurignacianului timpuriu, cînd alături de unele elemente noi persistă într-o mare măsură elemente de tehnică veche levalloaso-musteriană. Astfel, nucleele sînt masive, lungi, cu două planuri de lovire, care păstrează de jur împrejur sau parțial negativele unor așchii și lame de dimensiuni mari. Așchiile tipice, parțial retușate sau cu urme vizibile de întrebuintare, păstrează bulbi de percuție proeminenți și planuri de lovire care formează cu linia de desprindere unghiuri largi, iar unele așchii au chiar planuri fațetate. Lamele sînt late, cu laturile de multe ori neparalele, în puține cazuri însă găsim și lame tipice desprinse cu grija îngăduită de roca locală. Dintre uneltele tipice descoperite în acest strat, menționăm un gratoar înalt, mai multe gratoare pe așchii mici cu partea activă convexă și un burin median diedric, lucrat pe o așchie groasă. Ceea ce a însemnat însă o noutate pentru așezarea de la Lapoș este apariția în acest strat a unor unelte aparținînd culturii kostenkiene (gravettian oriental). Au fost descoperite două fragmente de virfuri de tip zis „La Gravette”, un fragment de lamă *à bord abattu* și un gratoar mic pe capăt de lamă scurtă.

Prezența acestor unelte în stratul inferior de la Lapoș are o dublă importanță: în primul rînd ele atestă fără îndoială, pentru prima dată în Muntenia, prezența unor influențe nord-estice kostenkiene tîrzii și apoi asigură acestui strat, în care abundă elementele vechi caracteristice paleoliticului superior de început, o datare mult mai apropiată de sfîrșitul paleoliticului, și aceasta cu atît mai mult, cu cît lipsesc considerațiile de ordin geologic și dovezile paleontologice.

Al doilea strat de cultură este despărțit de cel inferior printr-un steril de 0,15 m și a fost împărțit în două nivele. Primul nivel se găsește cuprins între adîncimile de 0,50 și 0,25 m, în depunerile roșcat-gălbui și la baza celor galben-prăfoase. Începînd cu acest nivel, aria de locuire se extinde pe cîteva hectare. Numărul pieselor descoperite este de-a dreptul impresionant; în unele carouri se concentrează cîte 200—300 de piese pe m².

În acest nivel silexul local este folosit în exclusivitate; lipsesc rocile și uneltele străine. Ca și în stratul inferior, predomină așchiile și spîrturile atipice. Tehnica prelucrării silexului se menține rudimentară. Multe din

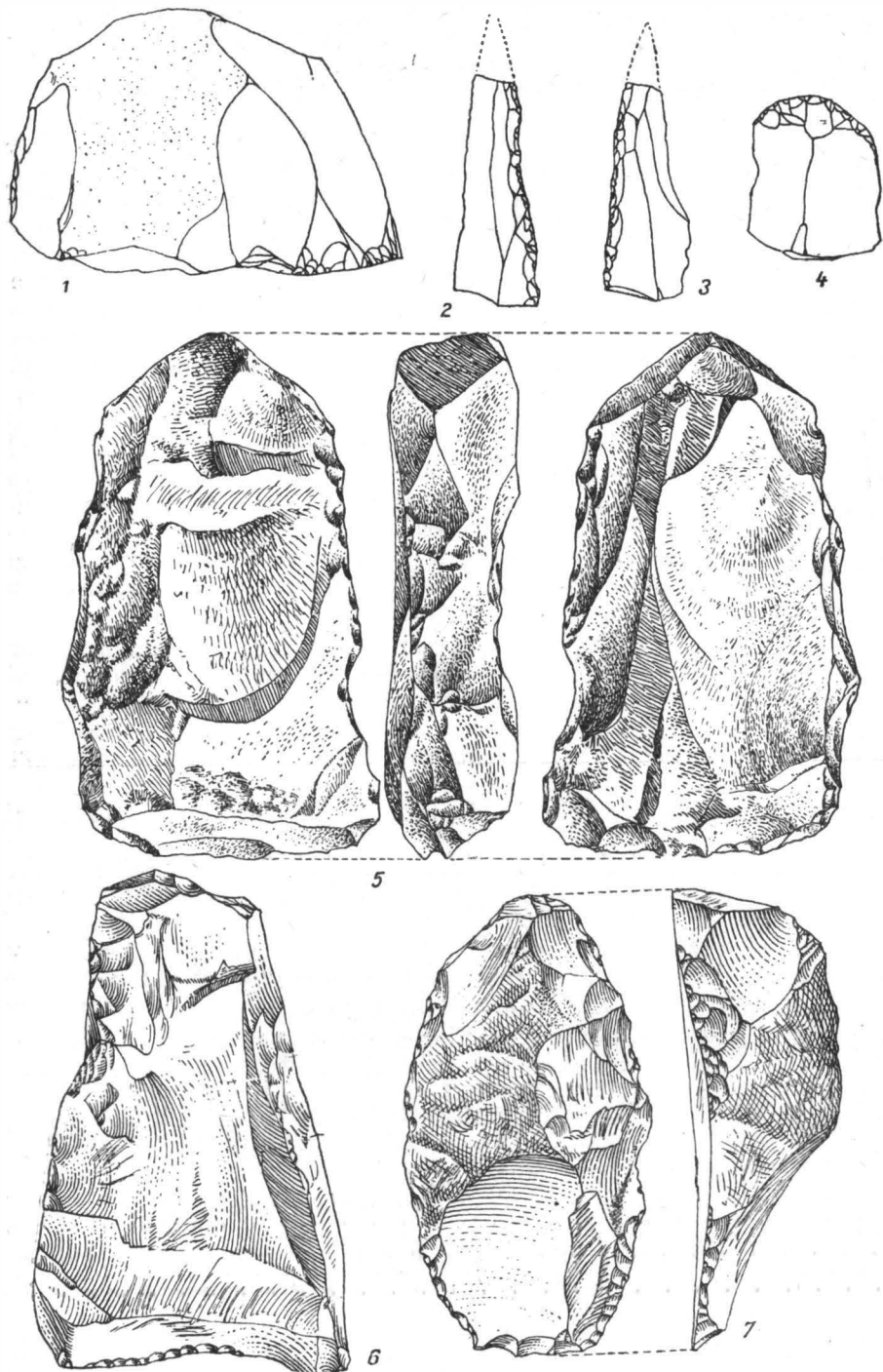

Fig. 1. — *Lapoș*. 1–4, piese de silex aparținând stratului I, aurignacian tardiv; 5–7, piese de silex aparținând stratului II, campignian arhaic. 1, gratoar nucleiform; 2, 3, virfuri „La Gravette”; 4, gratoar pe capăt de lamă scurtă, 5, topor primitiv; 6, piesă asemănătoare *tranchet*-ului; 7, gratoar înalt.

uneltele obținute nu sînt supuse unor prelucrări secundare. Așchiile mari cu marginile tăioase sînt retușate sumar și neuniform pentru a fi folosite ca racloare. Multe din aceste așchii nu sînt nici măcar retușate, ci au fost folosite intens în starea lor inițială. Nucleele rămîn la aceeași formă masivă cu două planuri de lovire. Apar însă foarte mulți bulgări polimorfi cu încercări de desprinderi dezordonate. Dintre uneltele tipice lucrute cu mai multă atenție, se înscriu cunoscutele gealăie (*rabots*) nucleiforme (fig. 3/1), atît de caracteristice așezării de la Lapoș. Ele sînt lucrute pe nucleu cu forme mai regulate, cu un plan de lovire foarte oblic, făcut cu scopul de a ușura folosirea unei margini a nucleului, anume retușată, ca gealău. Menționăm că unele din aceste gealăie sînt lucrute pe jumătăți de nucleu sau pe așchii. În unele cazuri unghiul format de suprafața nucleului care poartă urmele desprinderii uniforme de lame împreună cu planul de lovire cu tendința de a deveni din ce în ce mai oblic, devine ascuțit, lăsînd impresia pregătirii unui tăiș de topor. Acest lucru ni se pare deosebit de important și demn de reținut, deoarece într-o anumită perioadă a dezvoltării neoliticului nostru din Muntenia, va reapărea această tehnică nucleiformă în făurirea topoarelor ⁴.

Inventarul uneltelor așchiere și nucleiforme care prezintă caracterul dominant al așezării de la Lapoș este completat de o serie de unelte simple, noi, cărora cu greu le putem găsi originile în culturile paleolitice. Astfel, apar unele așchii de formă mai mult sau mai puțin trapezoidală, care au la un capăt o desprindere ce face ca piesa să capete un tăiș uneori retușat. Acest procedeu tehnic observat și la gealăiele nucleiforme se apropie într-o oarecare măsură de tehnica prelucrării *tranchet*-elor (fig. 1/6). De asemenea demne de menționat sînt acele unelte simple lucrute pe așchii groase sau bulgări de silex care au doar un capăt retușat abrupt pe toată înălțimea piesei prin desprinderi grosolane (fig. 2/2,3). Foarte interesante ni se par anumite așchii în formă de vîrfuri triunghiulare (fig. 3/2, 3). Prezența unui pic nucleiform (fig. 2/4) în descoperirile de la Lapoș ne îngăduie să atribuim acestor vîrfuri aceeași întrebuintare.

În sfîrșit, în ultimele două campanii inventarul uneltelor din acest nivel s-a îmbogățit cu noi burine și noi gratoare înalte și mai ales cu multe gratoare lucrute pe lamă sau pe așchii, caracteristice aurignacianului. Burinele sînt lucrute tot pe așchii mari și sînt reprezentate din punctul de vedere al formei de tipul „Busqué”, mediane diedrice și de unghi (fig. 3/4). Gratoarele înalte au fost făurite pe așchii cu partea netedă plană și cu partea dorsală bombată, partea activă fiind pregătită prin detașări de lamele mici înguste dispuse oblic. Gratoarele pe capete de lamă reprezintă singurele unelte lucrute pe bază de lame. Cele mai frumoase lame au fost obținute dintr-un silex de bună calitate, cu o structură mult mai fină, cules de pe albia piraiei. Unele din ele sînt retușate oblic, iar cîteva prezintă pe o latură cîte o scobitură (*encoche*).

Al doilea nivel de cultură, cuprins între —0,25 m și suprafața solului, se plasează în depuneri cenușii-gălbui și în partea superioară a depunerilor

⁴ Vl. Dumitrescu, *Fouilles de Gumelnița*, în *Dacia*, II, 1925, p. 47.

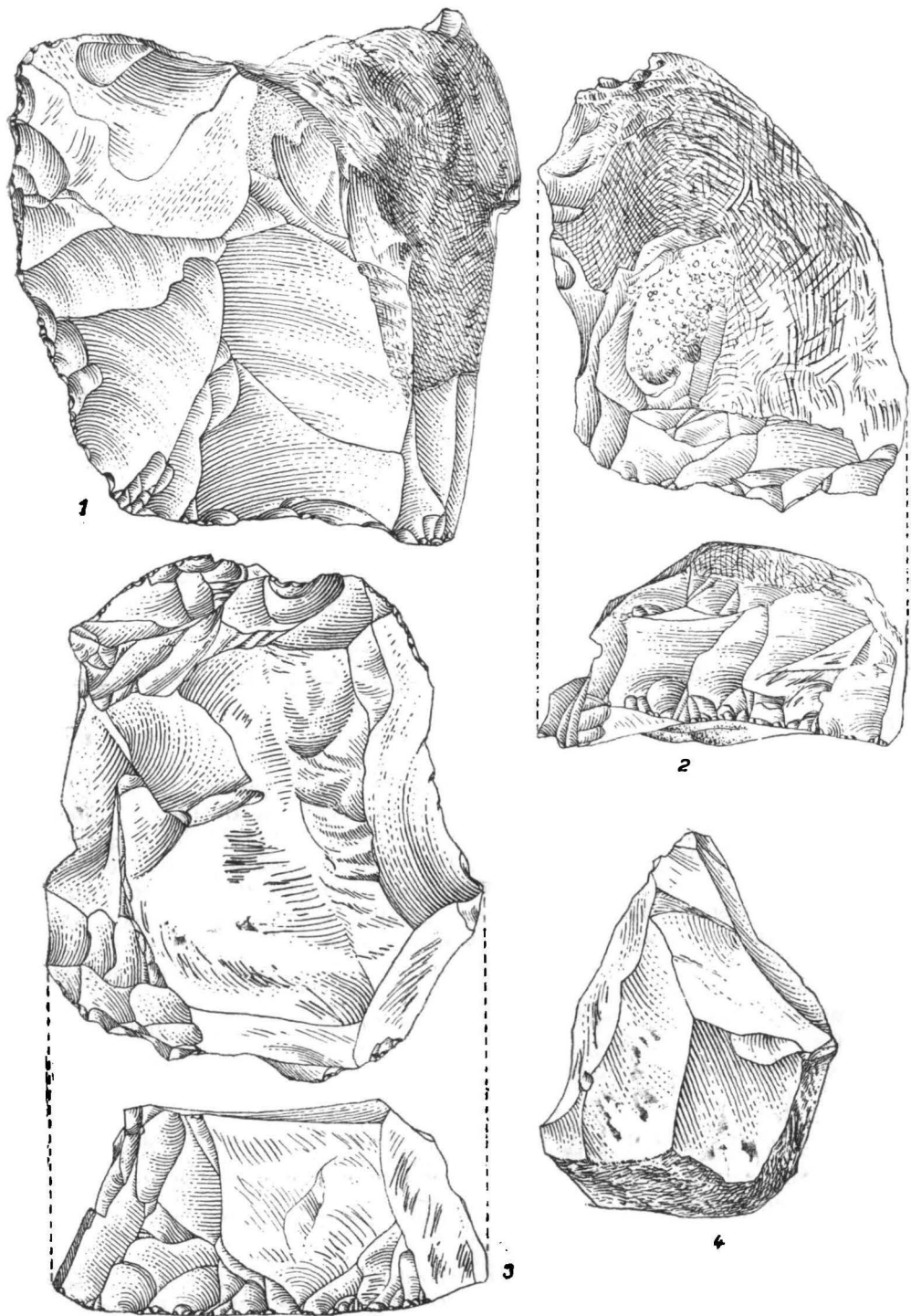

Fig. 2. — *Lapoș*. Piese de silex aparținând stratului II, campignian. 1—3, raboturi pe așchii ; 4, pic nucleiform.

subiacente galben-prăfoase. Delimitarea acestui nivel ne-a fost impusă de prezența unor purtători de unelte noi care au influențat într-o oarecare măsură exploatarea silexului de la Lapoș.

Încă din primele campanii de săpături s-a stabilit prezența unui neolitic timpuriu, cărui noi i-am atribuit și cele câteva piese tardenoasiene descoperite pînă atunci. În ultimele campanii am aflat centrul așezării tardenoasiene, ajungînd la concluzia că viața acestor două așezări s-a desfășurat independent, dar paralel cu activitatea — nu mai puțin intensă — de prelucrare a silexului local. O altă caracteristică a acestui nivel o constituie faptul că se dezvoltă într-o oarecare măsură industria de lame mici, se folosesc mult mai intens bolovanii de rîu și se constată, în general, o tendință de micșorare a uneltelor. Trebuie să menționăm însă că persistă aceeași tehnică rudimentară și că de foarte multe ori apar exemplare robuste aidoma cu cele din nivelul inferior. Astfel, la descrierea materialului din silex local din acest nivel adăugăm faptul că apar foarte multe lame și așchii mici retușate și că numărul gratoarelor pe capăt de lamă crește considerabil. Trecînd însă la inventarul uneltelor tardenoasiene, trebuie arătat din capul locului că el se deosebește fundamental de cel caracteristic așezării de la Lapoș. Este vorba, fără îndoială — ca și în cazul neoliticului —, de prezența unor populații străine care aduc forme noi de unelte.

Între uneltele tardenoasiene (fig. 3/5—10) menționăm 12 exemplare de trapeze tipice, 20 de gratoare microlitice pe lame fine sau pe așchii mici, burine pe lame mici cu trunchieri retușate și din nou două virfuri de tip zis „La Gravette”. Trapezele sînt lucrate cu multă grijă pe lame fine, iar unele dintre ele prezintă pe baza mică o scobitură retușată și se aseamănă cu unele exemplare descoperite în nord-estul țării la Ripiceni ⁶. Gratoarele microlitice dovedesc o tehnică avansată în obținerea unor retușe fine și uniforme. Burinele și virfurile „La Gravette” sînt caracteristice kostenkianului din nord-estul țării noastre, Iată deci o revenire a acestor elemente la Lapoș, de data aceasta în contextul tardenoasian.

Prezența elementelor kostenkiene, precum și asemănarea care se poate face între trapezele de la Lapoș și cele din nord-estul țării, ne îngăduie să stabilim atît originea tardenoasianului de la Lapoș, cît și direcția de pătrundere a acestuia.

Așezarea neolitică ocupă o suprafață restrînsă, situată pe locul cel mai înalt al așezării, care a oferit mai multe fragmente ceramice atipice, lucrate dintr-o pastă grosolană de culoare cenușie și puternic corodate, precum și câteva topoare mici plate șlefuite.

Terminînd prezentarea în mare a materialului descoperit în cele patru campanii de săpături de la Lapoș, trebuie să mărturisim că nu sîntem de loc convinși că am epuizat toată gama de unelte scoase la iveală, mai ales în ceea ce privește macrolitele. Au rămas, după părerea noastră, o

⁶ Al. Păunescu, *Cu privire la sîrșitul epipaleoliticului din NV și NE Romîniei și unele persistente ale lui în neoliticul timpuriu*, Comunicare ținută în cadrul Institutului de arheologie, în februarie 1964.

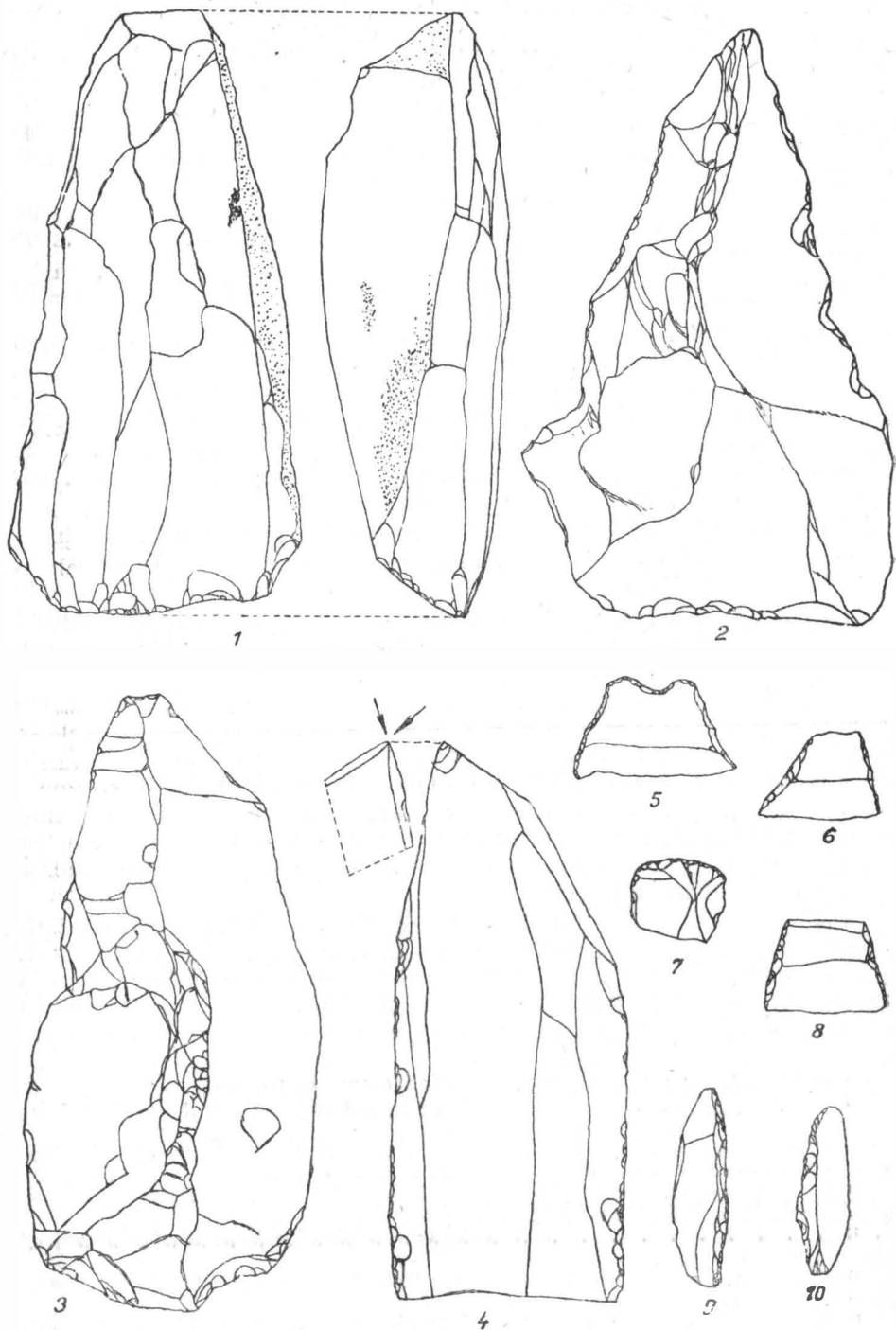

Fig. 3. — *Lapoș*. 1–4, piese de silex aparținând stratului II, campignian; 5–10, piese de silex aparținând tardenoasianului. 1, rabot nucleiform folosit ca topor; 2, 3, virfuri triunghiulare; 4, burin; 5, 6, 8, trapeze; 7, gratoar microlitic; 9, 10, virfuri microlitice „La Gravette”.

serie de unelte care, cu toate că nu se înscriu în forme tipice cunoscute, prezintă totuși urme vădite de întrebuințare. Sintem, fără îndoială, în fața unui utilaj curios, în care se amestecă elementele vechi cu elementele noi, a căror execuție tehnică fie că nu este suficient de bine stăpinită, fie că se avea în vedere — așa cum s-a mai spus — valoarea funcțională a uneltelor și mai puțin forma lor.

Pentru ca aspectul macrolitelor de la Lapoș să nu rămână un fapt izolat și de neînțeles în dezvoltarea societății omenеști, vom prezenta unele descoperiri mai apropiate sau mai îndepărtate. Este vorba în primul rînd de utilajul stratului II de la Dumbrăvița (satul Romînești, rn. Făget, reg. Banat), în care găsim de asemenea unelte macrolitice, între care gealăie masive și chiar cîteva topoare grosolane⁶. Apoi trebuie menționate descoperirile lui Marton Roska de la Iosășel⁷ și cele ale lui C. S. Nicolăescu-Plopșor din Țara Oașului⁸. Din R.P. Ungară amintim proto-campignianul lui J. Hillebrand de la Avasberg⁹.

În ultima vreme, în preocupările cercetătorilor din R.F. Germană au intrat o serie de așezări de suprafață cum sint cele de la Donaumoos, Zeil¹⁰, Vittislingen¹¹ etc., în care au fost descoperite așchii și unele unelte de cuarțit supuse unor prelucrări grosolane. În sfîrșit, trebuie să amintim curioasele ateliere cu macrolite din pădurile de la Montmorency din Franța¹² și pe cele de pe valea riului Nevola din Italia¹³.

Revenind la descoperirile noastre, trebuie să menționăm faptul că, spre deosebire de celelalte așezări din Europa, noi deținem un mare avantaj, anume acela al unei stratigrafii precise, pe baza căreia se poate stabili vîrsta relativă a straturilor de cultură și dezvoltarea lor.

Primul strat de cultură — așa cum am mai spus — aparține unui aurignacian întîrziat, cu persistența unor forme vechi, foarte asemănător celui de la Malu Roșu-Giurgiu, cu singura deosebire că aici se face simțită influența kostenkianului final.

Primul nivel al stratului II de cultură reprezintă în general o continuitate în ceea ce privește tehnica și unele forme de unelte din primul strat, numai că aici apar unelte noi, care nu reprezintă altceva decît dovada unor eforturi umane în schimbarea modului de trai față de noile condiții climatice. Sintem în fața primelor manifestări ale luptei omului cu pădurea

⁶ Fl. Mogoșanu și I. Stratan, *Noi descoperiri paleolitice în Banat*, (în ms.).

⁷ M. Roska, *Le Campignien en Transylvanie*, în *Bul. Soc. de științe din Cluj (România)*, t. IV, 1929, partea a 2-a, p. 87—88.

⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor și El. Kovacs, *Cercetările paleolitice din regiunea Baia Mare*, în *Materiala*, VI, 1959, p. 33—35.

⁹ J. Hillebrand, *Über ein Atelier des „Proto-Campigniens“ auf dem Avasberg in Miskole (Ungarn)*, *Eiszeit und Urgeschichte*, 1928.

¹⁰ H. J. Seitz, *Eine steinzeitliche Quarzilkultur aus der Umgebung von Schloß Zeil im Allgäu, in Vorzeit am Bodensee*, 1—4, 1956, p. 38—53.

¹¹ H. J. Seitz, *Zum Vorkommen mesolithischer Beile, Spalter und Pickel in Süddeutschland*, în *Quartär*, Bonn, 7—8, 1956, p. 150.

¹² H. Breuil și R. Lantier, *Les hommes de la pierre ancienne*, Paris, 1959, p. 272—273.

¹³ C. Maviglia, *Nuovi stazioni Campignane lungo il torrente Nevola e la probabile cronologia del Campignano in Italia*, în *Rivista di scienze preistoriche*, Spinelli-Firenze, vol. IV, 1949, fasc. 1—2, p. 56.

care a invadat în postglaciar și probabil chiar în fața primelor indicii de cultivare primitivă a plantelor.

Multe din uneltele de piatră prezentate mai sus au fost folosite pentru prelucrarea osului și mai ales — datorită masivității lor — la prelucrarea lemnului. Lipsa acestor unelte (de os și de lemn), care au fost distruse de aciditatea puternică a solului, nu exclude însă total posibilitatea unor preocupări de cultivare primitivă a plantelor.

Pentru încadrarea culturală a acestui nivel menținem ideea formulată anterior că sintem în fața unui campignian arhaic ¹⁴. Cu toate că termenul de campignian a devenit ambiguu, deoarece el nu mai are nici o legătură cu descoperirile din stațiunea eponimă de la Campigny, totuși termenul continuă să fie folosit pentru identificarea unei culturi preneolitice care din punct de vedere cronologic și cultural se plasează între epipaleolitic și adevăratul neolitic ¹⁵. Această încadrare cronologică corespunde la Lapoș numai în parte, în sensul că partea inferioară a primului nivel situată în depunerile roșcat-gălbui aparține mai degrabă unui epipaleolitic și numai partea superioară plasată în depunerile galben-prăfoase, când încep să abunde uneltele caracteristice campignianului nostru și începe să fie folosită gresia, se încadrează perfect în limitele cronologice stabilite mai sus.

În ceea ce privește originea acestei culturi cu macrolite, lucrurile ne sînt acum mult mai clare. Ceea ce afirmam prezumtiv în anii trecuți ¹⁶, acum, prin descoperirea stratului inferior, a devenit o realitate. Este vorba de dezvoltarea unei culturi macrolitice de aspect campignian dintr-un aurignacian tîrziu local. După părerea noastră, acest facies macrolitic epipaleolitic sau premergător neoliticului se dezvoltă în regiunile unde se constată o persistență curioasă, datorită anumitor circumstanțe, a unui aurignacian cu formele lui cele mai primitive. În lumina acestei ipoteze înțelegem și prezența acelor macrolite din stratul II de la Dumbrăvița, precum și a celor din Țara Oașului, regiuni unde avem aceleași manifestări aurignaciene timpurii. În acest sens, ni se pare foarte interesantă ideea că la originea acelor culturi cu macrolite din sudul Germaniei ar sta așa-numitul aurignacian vechi cuarțitic a lui Absolon ¹⁷.

În sfîrșit, problema ultimului nivel de cultură pare mai complicată prin existența acelor două locuiri, neolitice și tardenoasiane. Despre aceste două locuiri se poate spune deocamdată că sînt plasate în nivelul atribuit de noi campignianului neolitizat și deci se pot stabili raporturile stratigrafice și cronologice dintre acestea și cultura locală macrolitică. Problema se complică însă în momentul cînd încercăm să stabilim relațiile cronologice dintre tardenoasian și neolitic, și aceasta în ciuda faptului că stratigrafice ele ne apar contemporane.

Se știe că primul neolitic — cultura Criș — nu comportă pînă în stadiul actual al cercetărilor nici un element tardenoasian ¹⁸. Deci s-ar

¹⁴ Fl. Mogoșanu și M. Bitiri, *op. cit.*, p. 222.

¹⁵ Stuart Piggott, *Neolithic cultures*, în *Cambridge University Press*, 1954, p. 277.

¹⁶ Fl. Mogoșanu și M. Bitiri, *op. cit.*, p. 223—224.

¹⁷ H. J. Seitz, *Eine steinzeitliche ...*, p. 51.

¹⁸ Al. Păunescu, *op. cit.*

putea formula ipoteza că această cultură ar fi în țara noastră anterioară acelor ateliere tardenoasiene răspândite pe aproape întreg teritoriul țării. În sprijinul acestei afirmații am putea aduce un nou fapt, anume acela că fragmentele ceramice de tip Criș de la Tirgșor ¹⁹ (la 50 km de Lapoș) sînt însoțite de așchii de silex local de Lapoș, de unde se poate trage concluzia că purtătorii acestei culturi au trecut prin zona Lapoșului înainte de stabilirea tardenoasianului. Există de asemenea și alte dovezi că primii neolitici au stabilit relații cu culturile locale anterioare tardenoasianului. Ne referim la descoperirea celui protoneolitic în mediul kostenkianului de la Dîrțu-Ceahlău ²⁰ și la descoperirile de pe terasa Dealul Viei ²¹ (com. Romînești, rn. Făget), unde elemente aparținînd culturii Criș intră în asocierea unor elemente aparținînd paleoliticului superior întîrziat.

Abia într-a doua etapă a neoliticului nostru timpuriu, prilejuită de noi migrații, se fac simțite elementele culturii tardenoasiene.

De fapt, în legătură cu tardenoasianul, noi nu am ajuns încă în situația de a afla desfășurarea lui în timp. Cunoștem — mai mult sau mai puțin — originile acestei culturi, cunoaștem și desfășurarea ei în spațiu, dar, în ceea ce privește încadrarea ei în anumite limite cronologice în diferite regiuni ale Europei și mai ales în România, cunoștințele noastre rămîn încă deficitare. Toate descoperirile tardenoasiene din țara noastră sînt reprezentate de locuiri subaeriene, cu un singur nivel de cultură, atribuite tardenoasianului dezvoltat ²². Unele determinări paleontologice pledează chiar pentru un tardenoasian neolitic ²³, tardenoasianul III al lui Barrière. Iată dar că există cîteva dovezi care ne pot permite să stabilim tardenoasianului din țara noastră — pe baza descoperirilor existente — o vîrstă mult mai tînără.

Și în cazul tardenoasianului de la Lapoș nu se poate vorbi, dată fiind poziția stratigrafică, decît de o locuire tardivă, care precede sau eventual succede la diferențe minime de timp neoliticul timpuriu de aici, care, după determinările specialiștilor, este posterior Crișului.

O altă problemă care se desprinde din descoperirile tardenoasiene de la Lapoș este aceea a originii lui răsăritene; unele elemente, pe care le-am amintit mai sus, pledează pentru această origină.

Dorim însă să facem precizarea că prezența acelor vîrfuri de tip zis „La Gravette” nu trebuie să ne determine de a face legătura cu kostenkianul final din nord-estul țării noastre, ci numai cu descoperirile tardenoasiene din această regiune, în contextul cărora intră asemenea elemente. Într-adevăr, la baza dezvoltării tardenoasianului răsăritean pare că stă un epigravettian, dar procesul de întrepătrundere a acestor elemente nu se petrece la noi în țară, ci în regiunile nord-pontice. Descoperirile

¹⁹ V. Teodorescu, *Cultura Criș în centrul Munteniei*, în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 254.

²⁰ Al. Păunescu, *Locuirea neolitică de la Dîrțu-Ceahlău*, în *SCIV*, IX, 1958, 2, p. 265—273.

²¹ Fl. Mogoșanu și I. Stratan, *Noi descoperiri ...* (în ms.).

²² Al. Păunescu, *op. cit.*

²³ Determinările paleontologice de la Erbiceni și Ciumești II — Pășune au fost făcute de către S. Bökönyi de la Muzeul național din Budapesta.

lui P. I. Boriskovski în părțile de nord-vest ale Mării Negre fac dovada unei asemenea situații²⁴. Este vorba de un proces similar cu cel care se petrece în mediul gravettianului final occidental în anumite regiuni mediteraneene²⁵. Pentru ambele regiuni însă nu se cunoaște prea bine impulsul care a determinat acest proces.

În sfârșit, în legătură cu stabilirea primelor contacte dintre triburile tardenoasiane și culturile neolitice timpurii contemporane acestora, credem că avem de-a face inițial mai degrabă cu o asimilare a unor elemente neolitice de către triburile tardenoasiene. Numai așa ne putem explica prezența câtorva fragmente ceramice primitive în așezările tardenoasiene de la Ripiceni, Erbiceni și Gilma. Față de numărul mare de piese tardenoasiene descoperite în aceste așezări, elementele neolitice sînt infime, negliabile. Chiar și în așezarea neolitică de la Berea-Ciumești numărul elementelor tardenoasiene este foarte ridicat și, în treacăt fie zis, acestei culturi — avînd în vedere utilajul litic care presupune o intensă activitate vînătorească — i s-ar potrivi mai degrabă termenul de tardeno-neolitic, așa cum s-a propus pentru cultura ceramicii pictate (Wolfsbachien) din Austria²⁶. Socotim că procesul de asimilare a tardenoasienilor se petrece ulterior, pe măsura dispariției acestor triburi. Revenind la problema noastră centrală, aceea a macrolitelor, socotim că putem admite existența unui autentic epipaleolitic dezvoltat din culturile locale anterioare și că s-ar putea emite ipoteza că dezvoltarea firească a acestui epipaleolitic a dus în ultimă instanță la apariția primelor forme de cultivare primitivă a plantelor. Nu trebuie să pierdem din vedere că acest proces s-a petrecut în condițiile unor transformări esențiale și continue ale mediului înconjurător, care au obligat comunitatea de la Lapoș să-și schimbe progresiv modul de trai.

Se pare însă că această tendință de dezvoltare a așezării de la Lapoș spre un neolitic propriu-zis își pierde sensul o dată cu sosirea acelor populații noi purtătoare ale unor culturi evident avansate. Cazul Lapoșului nu reprezintă un caz special, fiindcă pînă în stadiul actual al cercetărilor nu se poate vorbi de un neolitic nativ pe teritoriul țării noastre, ci de un neolitic de început, care pătrunde în România ca o cultură deplin formată și cu caractere bine definite²⁷. De aceea epipaleoliticul din țara noastră, fie el de tip Lapoș sau kostenkian final, fie în sfârșit, azilo-swiderian, nu trebuie socotit ca un element constitutiv și de bază al dezvoltării primului neolitic ceramic. Ce se petrece după această primă etapă se referă la un alt proces, la alte realități arheologice, la o perioadă în care triburile tardenoasiene încep să joace un rol de seamă. În acest sens, noțiunea de proto-neolitic care s-ar fi dezvoltat pe un așa-zis mezolitic local²⁸ devine cu totul

²⁴ P. I. Boriskovski, *Problemele neoliticului tîrziu și ale mezoliticului din partea de NV a litoralului Mării Negre*, în *SCIV*, XV, 1964, 1, p. 5—17.

²⁵ H. Breuil și R. Lantier, *op. cit.*, p. 266.

²⁶ M. Mazálek, *Zur Frage der Beziehungen zwischen Mesolithikum und Neolithikum in Anthroposoikum*, III, 1953, p. 226.

²⁷ Al. Păunescu, *op. cit.*

²⁸ D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 19.

relativă. După cum s-a mai spus, primele migrații neolitice nu comportă în utilajul lor litic — de altfel destul de sărac — nici un element așa-zis mezolitic, ci mai degrabă unele elemente ce aparțin paleoliticului nostru final. Nu trebuie să ne mire o astfel de situație, deoarece se știe că schimbarea treptată și neuniformă a mediului fizic a dus la faptul că în anumite părți ale Europei — inclusiv țara noastră — să aflăm o conviețuire a triburilor paleolitice, epipaleolitice și neolitice.

Cu privire la unele contacte dintre primul neolitic și culturile mai vechi locale (paleolitic final sau epipaleolitic), trebuie spus că nu a însemnat o asimilare a vechiului de către nou, ci este vorba de simplă conviețuire cu minore influențe reciproce, rămase însă fără consecințe. Dezvoltarea imediat următoare a primului neolitic constituie o dovadă concludentă în acest sens.

În sfârșit, trebuie menționat faptul că și în țara noastră, ca și în alte regiuni ale Europei, există în neoliticul târziu o perioadă de reafirmare a elementelor preneolitice, așa-zise campigniene, care trebuie pusă în legătură fie cu anumite schimbări climatice, fie mai degrabă cu tendința de mărire a suprafețelor agricole. În aceste vremuri toporul, cu forme de dată aceasta perfecte, capătă din nou o pondere mare. Regiunile unde s-a dezvoltat încă din epipaleolitic o „industrie” de topoare devin în această perioadă centre culturale cu mari forțe de difuziune. În neoliticul din Moldova apar foarte multe topoare de silex aduse din părțile nordice ale Europei²⁹.

În Muntenia se petrece același fenomen, numai că aici nu se fac simțite influențele nordice. Și aici, în neoliticul târziu apar foarte multe topoare masive, printre care unele nucleiforme³⁰ amintind — după părerea noastră — tehnica rudimentară a acelor gealăie-topor de la Lapoș, care nu știm încă pe ce linie de dezvoltare s-a păstrat.

FLOREA MOGOȘANU

НОВЫЕ ВОПРОСЫ В ПОСЕЛЕНИИ В ЛАПОШЕ

РЕЗЮМЕ

Последние археологические раскопки в Лапоше выдвинули новые вопросы в связи с переходом от заключительного периода палеолита к самым примитивным формам неолитического времени.

Был вскрыт новый культурный горизонт (позднеориньякский), свидетельствующий о том, что верхний слой, содержащий макролити-

²⁹ Al. Florescu, *K вопросу o кремневых топорах в Молдове*, in *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 79 — 102.

³⁰ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 47.

ческие изделия (кампинийский), развился на его основе. Обнаружили также новые элементы, свидетельствующие о бытовании в Лапоше обширной макролитической культуры кампинийского облика.

Автор окончательно установил наличие *двух кампинийских горизонтов* — архаического (эпипалеолитического) горизонта и горизонта с некоторыми чертами неолита.

В ходе последних раскопок в кампинийском горизонте с чертами неолита вскрыли небольшое тарденуазское поселение. По мнению автора, оно развилось независимо от неолитического поселения, вскрытого при первых раскопках, но одновременно с кампинийской разработкой кремня в Лапоше. Автор рассматривает его как позднетарденуазское поселение, восходящее к *tardenoisian* III, по К. Барьеру.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — *Лапош*. Кремневые изделия из I слоя (1—4, поаднеориньянский период) и II (5—7, древнекампинийский). 1, скребло в виде нуклеуса; 2, 3, граветтские наконечники; 4, скребок на конце короткой пластины; 5, примитивный топор; 6, предмет, напоминающий «резак»; 7, высокий скребок.

Рис. 2. — *Лапош*. Кремневые изделия из II слоя (кампинийского). 1—3, рубанки на отщепках; 4, «отбойный молоток» в виде нуклеуса.

Рис. 3. — *Лапош*. Кремневые изделия из II слоя (1—4, кампинийский период; 5—10, тарденуазский период). 1, рубанок в виде нуклеуса, служивший топором; 2, 3, треугольные наконечники; 4, резец; 5, 6, 8, трапеции; 7, микролитический скребок; 9, 10, микролитические граветтские наконечники.

NOUVEAUX PROBLÈMES DANS L'ÉTABLISSEMENT DE LAPOŞ

RÉSUMÉ

Des dernières campagnes de fouilles de Lapoş ont résulté des nouveaux problèmes en ce qui concerne la transition du paléolithique final aux formes les plus primitives du néolithiques.

On a découvert une nouvelle couche culturelle (aurignacien tardif) qui prouve que la couche supérieure, au matériel macrolithique (le campignien), se développe à la base de la première. En même temps on a découvert des éléments nouveaux, qui certifient l'existence — à Lapoş — d'une vaste culture à macrolithes, d'aspect campignien.

L'auteur a établi définitivement l'existence de *deux niveaux campigiens* : un niveau archaïque (épipaléolithique) et un niveau néolithisé.

Pendant les dernières fouilles on a découvert dans le niveau campignien néolithisé un établissement limité tardenoisien. Celui-ci — d'après l'avis de l'auteur — s'est développé indépendamment du habitat néoli-

thique découvert dans les premières campagnes de fouilles, mais en parallèle à l'exploitation, dans des formes campigniennes, du silex de Lapoș.

L'auteur considère qu'il s'agit d'un tardenoisien tardif, contemporain du tardenoisien III, d'après C. Barrière.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — *Lapoș*. 1—4, pièces en silex appartenant à la Ière couche, aurignacien tardif ; 5—7, pièces en silex appartenant à la IIe couche, campignien archaïque. 1, grattoir nucléiforme ; 2, 3, pointes « La Gravette » ; 4, grattoir sur bout de lame courte ; 5, hâche primitive ; 6, pièces semblable au tranchet ; 7, grattoir haut.

Fig. 2. — *Lapoș*. Pièces en silex appartenant à la IIe couche, campignien. 1—3, rabots sur éclats ; 4, pic nucléiforme.

Fig. 3. — *Lapoș*. 1—4, pièces en silex appartenant à la IIe couche, campignien ; 5—10, pièces en silex appartenant au tardenoisien. 1, rabot nucléiforme utilisé comme hâche ; 2, 3, pointes triangulaires ; 4, burin ; 5, 6, 8, trapèzes ; 7, grattoir microlithique ; 9, 10, pointes microlithiques « La Gravette ».